Μνήμων

Τόμ. 12 (1989)

ΑΡΧΕΙΟ ΤΗΣ ΕΤ-1 ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ

ΟΝΤΕΤ ΒΑΡΩΝ

doi: [10.12681/mnimon.429](https://doi.org/10.12681/mnimon.429)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΒΑΡΩΝ Ο. (1989). ΑΡΧΕΙΟ ΤΗΣ ΕΤ-1 ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ. *Μνήμων*, 12, 226-228.
<https://doi.org/10.12681/mnimon.429>

Δ. Φάκελοι αλληλογραφίας με κοινότητες νομού Ίωαννίνων

Διοικητικά και οικονομικά έγγραφα.

Ε. Φάκελοι περιόδου Έμφυλίου (1946-1949)

Πλούσιο αν και αποσπασματικό υλικό με άξονες την προπαγάνδα, εκθέσεις πολιτικού προσανατολισμού χωριών ή και ατόμων, κίνηση πληροφοριοδοτών (ιδιαίτεροι φάκελοι για πληροφορίες από ανταρτοκρατούμενες περιοχές και από την Άλβανία), εκθέσεις για ζητήματα «τάξεως και ασφαλείας» κλπ. Πρόκειται για 15 τουλάχιστον ογκώδεις φακέλους που αν και περιέχουν πολλά άσημαντα ή μεμονωμένα έγγραφα (ανακάτωμα που όφειλεται σε προγενέστερες λεηλασίες) προσφέρουν αξιόλογες ενότητες πληροφοριών. Ανάμεσά τους, διάσπαρτες αιτήσεις αναίρεσης διοικητικών μέτρων και «άποχακτηρισμού» από άτομα (δημοσίους υπαλλήλους κυρίως) αλλά και κοινότητες ολόκληρες.

ΣΤ. Δραστηριότητα βορειο-ηπειρωτικών οργανώσεων

Κυρίως αναφορές πρακτόρων από την Άλβανία, ψηφίσματα στον ΟΗΕ, υπομνήματα κλπ.

Ζ. Διάφορα

Φύλλα ποιότητας δημοσίων υπαλλήλων, συλλογές αιτήσεων για μετανάστευση (ιδιαίτερα από το 1947), διάσπαρτη αλληλογραφία της ΓΔΗ (και με αρχές Κατοχής 1941-1944), έγγραφα οργανισμών της Κατοχής (κυρίως Αγροτικής Τράπεζας). Επίσης ψηφίσματα, διοικητικές οδηγίες και λίγα υγειονομικά έγγραφα (σχετικά με την έλνοσσία κυρίως).

Το σημείωμα αυτό δεν γράφτηκε μόνο για να παρουσιάσει ένα αρχειακό υλικό που είναι χρήσιμο για την έρμηνεία φαινομένων της περιόδου 1920-1950, αλλά κυρίως για να τονίσει την ανάγκη της διατήρησής του, ή όποια δεν φαίνεται εξασφαλισμένη.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ

ΑΡΧΕΙΟ ΤΗΣ ΕΤ-Ι ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ

Από το Τμήμα Έπιμορφωτικών Έκπομπών της ΕΤ-Ι συγκροτήθηκε ένα Αρχείο με βάση το υλικό που χρησιμοποιήθηκε για την παραγωγή της ιστορικής σειράς *Χρονικό της Έθνικής Αντίστασης*¹. Καθώς η έρευνα που έγινε για την σειρά αυτή στάθηκε και μακρόχρονη και πολύπλευρη, έφτασε στη συγκέντρωση σημαντικού υλικού. Η έρευνα είχε δύο κατευθύνσεις: από τη μία τη συγκέντρωση και αναπαραγωγή ντοκουμέντων, κι από την άλλη τη συγκρότηση ενός σώματος προφορικών μαρτυριών για την εποχή.

Συγκεκριμένα, το Αρχείο περιέχει τις ακόλουθες κατηγορίες υλικού²:

α) Ήχογραφεμένες συνεντεύξεις, β) Κινηματογραφημένες συνεντεύξεις, γ) Φωτογραφικό αρχείο, δ) Φωτογραφημένα ντοκουμέντα, ε) Φωτογραφημένα έντυπα.

Οί ήχογραφεμένες συνεντεύξεις: οί συνεντεύξεις αυτές (ή προσυνεντεύξεις, μιá και

1. Τα πέντε πρώτα επεισόδια της σειράς προβλήθηκαν από τον Νοέμβριο ως τον Δεκέμβριο του 1987· από το φθινόπωρο του 1989 θ' άρχισι η προβολή ολόκληρης της σειράς (σενάριο: Πέτρος Άνταϊος, Ά. Βογιάζος, σκηνοθεσία: Ά. Βογιάζος, παραγωγή: Βάσω Κανελλοπούλου).

2. Ευχαριστώ τον Άγγελο Κοβότσο για τὰ λεπτομερή στοιχεία, που έθεσε στη διάθεσή μου.

είναι μόνον άκουστικές) συγκεντρώθηκαν στην πρώτη φάση της έρευνας και χρησιμοποιήθηκαν για τη συγγραφή του σεναρίου της σειράς. Τέτοιες συνεντεύξεις έδωσαν 296 άτομα και βρίσκονται καταγραμμένες σε κασέτες. Το κριτήριο με το οποίο επέλεξαν τα άτομα ήταν ή συμμετοχή τους με οποιοδήποτε τρόπο στην αντίσταση, με προσπάθεια να καλυφθεί όλο το πολιτικό φάσμα. 'Υπήρξε ακόμη μέριμνα και για την γεωγραφική κάλυψη όλης σχεδόν της χώρας. 'Υπάρχουν συνεντεύξεις από τις περισσότερες περιοχές της ηπειρωτικής 'Ελλάδας, καθώς και από την Κρήτη, τη Χίο, τη Σύρο. 'Ενα μέρος αυτών των ήχογραφημένων συνεντεύξεων έχει ήδη απομαγνητοφωνηθεί και δακτυλογραφηθεί και βρίσκεται ταξινομημένο αλφαβητικά. Οί απομαγνητοφωνημένες συνεντεύξεις βρίσκονται σε φακέλους με την ένδειξη της περιοχής στην οποία δόθηκαν (χωρίς αυτό να σημαίνει ότι τα στοιχεία που περιέχουν αναφέρονται αναγκαστικά στην ίδια περιοχή). 'Ετσι, στον φάκελο *'Ηπειρος* υπάρχουν 22 συνεντεύξεις, στον φάκελο *'Ανατολική Μακεδονία* 31, *Δυτική Μακεδονία* 58, *Πελοπόννησος* 19, *'Αθήνα (Α' και Β')* 62, *Ρούμελη* 27 και *Θεσσαλία* 30. Οί συνεντεύξεις αυτές αποτελούν προσωπικές μαρτυρίες κι επικεντρώνονται στην αφήγηση των γεγονότων τα οποία έζησαν τα ίδια τα άτομα· αποτελούν επώνυμες και υπεύθυνες καταθέσεις, που περιέχουν πλήθος στοιχεία.

Οί κινηματογραφημένες συνεντεύξεις: αυτές έγιναν σε δεύτερη φάση κι ο αριθμός τους ανέρχεται σε 280. 'Ενα μέρος τους συμπίπτει με τις ήχογραφημένες συνεντεύξεις, μιá και δόθηκαν από τα ίδια άτομα. 'Ενα άλλο μέρος τους αποτελεί νέο υλικό. Στις συνεντεύξεις αυτές συνήθως θίγονται λιγότερα σημεία απ' ότι στις ήχογραφημένες, τα οποία όμως αναπτύσσονται καλύτερα και πιο διεξοδικά. 'Επειδή από την αρχή ή κινηματογράφηση δέν είχε ως μοναδικό στόχο την κάλυψη των επεισοδίων της σειράς αλλά ενδιαφερόταν και για την δημιουργία κινηματογραφικού αρχείου, το υλικό αυτό είναι ιδιαίτερα πλούσιο.

Φωτογραφικό αρχείο: ή αντιγραφή των φωτογραφιών που φυλάσσονται σε ιδιωτικές συλλογές και σε αρχεία φορέων, όπως το Πολεμικό Μουσείο, τα Γενικά 'Αρχεία του Κράτους, το Μουσείο Μπενάκη, ή 'Αρχαιολογική 'Εταιρεία Δυτικής Στερεάς, το 'Ιστορικό 'Αρχείο Κρήτης, το 'Ελληνικό Λογοτεχνικό και 'Ιστορικό 'Αρχείο και άλλα, οδήγησε στη συγκρότηση μιáς συλλογής 1000 περίπου φωτογραφιών. Οί φωτογραφίες αυτές καλύπτουν πολλές πλευρές της 'Αντίστασης και μεγάλο μέρος τους αποτελεί πρωτότυπη συμβολή, αφού παρέμεναν άγνωστες μέχρι τώρα. 'Ενα τμήμα αυτού του φωτογραφικού αρχείου θα αποτελέσει τον κορμό μιáς έκθεσης φωτογραφίας που προγραμματίζεται για άργότερα. 'Εδώ πρέπει να αναφερθούν και οί 200 περίπου επιπλέον φωτογραφίες από το 'Ομοσπονδιακό 'Αρχείο της Ο.Δ. Γερμανίας.

Φωτογραφημένα ντοκουμέντα: είναι 328, κι αποτελούνται από επίσημα έγγραφα κι από παράνομα φυλλάδια, προκηρύξεις, τρίκ κτλ. που έχουν φωτογραφηθεί από ιδιωτικές συλλογές κι από άλλους φορείς. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν και 100 γερμανικά έγγραφα από το 'Ομοσπονδιακό 'Αρχείο της Ο.Δ. Γερμανίας. [Την επιλογή έκανε ο ιστορικός Χάγκεν Φλάισερ].

Φωτογραφημένα έντυπα: ανέρχονται σε 354, και περιέχουν νόμιμο, ελεγχόμενο δηλαδή, τύπο της Κατοχής, καθώς και αρκετό παράνομο τύπο αντιστασιακών οργανώσεων.

Είναι ετύχημα που στην αντίληψη της ομάδας παραγωγής υπήρχε ή ευαισθησία απέναντι στο υλικό που συγκεντρώθηκε και ή βούληση αξιοποίησής του προς διάφορες κατευθύνσεις. Σχεδιάζεται έτσι ή έκδοση του ήχογραφημένου υλικού των συνεντεύξεων, την οποία επιμελείται ήδη ομάδα ιστορικών.

Τὸ σκεπτικὸ πὺλὸδὴγησε στὴν ἔκδοσιν αὐτῶν τῶν μαρτυριῶν, εἶναι ἡ πολὺτιμη συμβολὴ πὺλ αὐτὲς ἀποτελοῦν γιὰ τὸν μελετητὴ τῆς ἱστορίας τῆς ἀντίστασης.

Σαράντα χρόνια μετὰ τὸ πέρασ αὐτῆς τῆς ἐποχῆς (οἱ συνεντεύξεις δόθηκαν τὸ 1984-1985), πρωταγωνιστὲς ἀλλὰ καὶ ἀνώνυμοι ἄνθρωποι μιλοῦν γιὰ τὸ πῶς ἔζησαν αὐτὴν τὴν περιπέτεια. Ἀνασύρουν ἀπὸ τὴ μνήμη τους τὴν εἰκόνα τῆς κατοχῆς ὁ καθένας στὸν τόπο του, τὴν ἴδρυση τῶν πρώτων ἀντιστασιακῶν ὁργανώσεων, τὶς μάχες, ὅσοι συμμετεῖχαν σὲ ἀνταρτικὰ σώματα. Ἀφηγεῖται τὴν προσωπικὴ του ἱστορία ὁ καθένας: πῶς συνδέθηκε μὲ κάποια ὁργάνωση, τί δρᾶση εἶχε σ' αὐτὴν, μικρὰ περιστατικὰ τῆς καθημερινότητος, εἴτε τῆς παρανομίας στὴν πόλη, εἴτε τῆς ζωῆς στὶς ἐλεύθερες περιοχές. Οἱ γυναῖκες μιλοῦν γιὰ τὴν ἰδιαίτερη τομὴ πὺλ προκάλεσε στὴ ζωὴ τους τὸ γεγονὸς τῆς ἔνταξῆς τους στὴν ἀντιστασιακὴ δρᾶση, καὶ φαίνεται τὸ πῶς ἀνατράπηκαν ἱσορροπίες ἐδραιωμένες στὴ διάρκεια αἰῶνων, ἰδιαίτερα στὴν ὕπαιθρο. Οἱ ἀφηγήσεις διασταυρῶνται ὅταν ἀφοροῦν μεγάλα γεγονότα, ὅπως τὶς διαδηλώσεις πὺλ γινόντουσαν στὶς ἐθνικὲς ἐπετείες.

Ἄν ἡ ἱστορία τῆς ἀντίστασης ἔχει γραφεῖ, καὶ μάλιστα σὲ πολὺτομα ἔργα, ἀπὸ τὴν ἄποψη τῆς ἀφήγησης τῶν μεγάλων κινητοποιήσεων καὶ συγκρούσεων, καθὼς καὶ ἀπὸ τὴν ἄποψη πὺλ ἡρωοποιεῖ καὶ ὕμνει τὸ πνεῦμα αὐτοθυσίας τοῦ λαοῦ, μένει νὰ γραφεῖ ἀπὸ πάμπολλες ἀκόμα ἀπόψεις. Τί ἄλλο γεννήθηκε ἐκεῖνα τὰ χρόνια, τί βασικὲς ρῆξεις ἔγιναν, τί ἀνατροπὲς στὶς συνειδήσεις; τί σήμαινε τὸ πολιτιστικὸ ἐκεῖνο φούντωμα, ποῖα συστήματα ἀξιών πέρασαν σ' ἐκείνη τὴ νεολαία. Γιὰ ὅλ' αὐτὰ καὶ γιὰ πολλὰ ἀκόμη οἱ προφορικὲς αὐτὲς μαρτυρίες ἀποτελοῦν μιὰ πηγὴ μοναδικῆς σημασίας, ἀφοῦ ὅπως λέει ὁ Paul Thompson³: «Οἱ προφορικὲς μαρτυρίες μεταμορφώνοντας τὰ “ἀντικείμενα” τῆς ἱστορίας σὲ “ὑποκείμενα”, συμβάλλουν σὲ μιὰν ἱστορία ὄχι μόνο πλουσιότερη, πὺλ ζωντανὴ καὶ σπαραχτική, ἀλλὰ κυρίως πὺλ ἀληθινή.»

Τέλος, ὅταν ἡ παραγωγὴ ὁλοκληρωθεῖ, τὸ ὕλικὸ τοῦ Ἀρχείου θὰ εἶναι στὴ διάθεση τοῦ κάθε ἐρευνητῆ καὶ ἐνδιαφερόμενου. Μὲ τὴ συγκρότηση αὐτοῦ τοῦ Ἀρχείου γίνεται ἓνα σημαντικό βῆμα στὴ διάσωση καὶ συγκέντρωση τῶν πηγῶν τῆς ἱστορίας τῆς ἀντίστασης.

ΟΝΤΕΤ ΒΑΡΩΝ

ΑΡΧΕΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΓΕΝΕΥΗ ΚΑΙ ΑΜΣΤΕΡΝΤΑΜ

Ἡ σπάνις τῶν τεκμηρίων γιὰ τὴν ἑλληνικὴ κοινωνικὴ ἱστορία καὶ ἡ ἀδιαφορία γιὰ τὴ διαφύλαξή τους προσδίδει ἐξαιρετικὴ ἀξία στὶς σχετικὲς πηγὲς πὺλ βρίσκονται στὸ ἐξωτερικό, στὰ ἀρχεῖα δηλαδὴ διεθνῶν ὁργανισμῶν πὺλ σχετίστηκαν μὲ ὑπηρεσίες τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους ἢ μὲ ὁργανώσεις καὶ ἄτομα στὴν Ἑλλάδα.

Α. Στὴ Γενεύη, τὰ Ἀρχεῖα τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, ἰδιοκτησία τώρα τοῦ Ὁργανισμοῦ Ἡνωμένων Ἐθνῶν, καθὼς καὶ τὰ Ἀρχεῖα τοῦ Διεθνοῦς Γραφείου Ἐργασίας ἀποτελοῦν πλουσιότατες πηγὲς γιὰ τὸν ἑλληνικὸ μεσοπόλεμο.

3. Paul Thompson *The Voice of the Past. Oral history*, Oxford University Press, 1978, σ. 90.